

УНАПРЕЂЕНА НЕРЕДИГОВАНА ВЕРЗИЈА

Комитет за присилне нестанке

Закључна запажања о извештају који је поднела Србија у складу са чланом 29. став 1. Конвенције

1. Комитет за присилне нестанке размотрио је извештај који је поднела Србија у складу са чланом 29. став 1. Конвенције (ЦЕД/Ц/СРБ/1) на својим 124. и 125. састанцима (ЦЕД/Ц/СР.124 и 125), одржаним 4. и 5. фебруара 2015. године. На свом 135. састанку, одржаном 12. фебруара 2015. године, Комитет је усвојио следећа закључна запажања.

А. Увод

2. Комитет поздравља извештај који је поднела Србија у складу са чланом 29. став 1. Конвенције, који је припремљен у складу са смерницама за извештавање, као и информације које обухвата. Комитет цени конструктиван дијалог који је одржан са делегацијом високог нивоа из Државе чланице о мерама предузетим за спровођење одредби Конвенције, којим је отклоњена забринутост овог тела по одређеним питањима.

3. Комитет се такође захваљује Држави чланици због подношења писаних одговора (ЦЕД/Ц/СРБ/К/1/Адд.1) на листу додоатних питања (ЦЕД/Ц/СРБ/К/1).

Б. Позитивни аспекти

4. Комитет похваљује Државу чланицу што је ратификовала готово све основне уговоре за заштиту људских права Уједињених нација и њихове факултативне протоколе, као и Римски статут Међународног кривичног суда.

5. Комитет такође поздравља чињеницу да је Држава чланица прихватила надлежност Комитета, према члановима 31. и 32. Конвенције, у односу на индивидуалну и међудржавну комуникацију.

6. Комитет такође похваљује Државу чланицу због мера које су усвојене у релевантним областима, укључујући:

(а) усвајање Закона о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине, са изменама и допунама из 2004. године;

(б) оснивање Комисије за нестала лица јуна 2006. године;

(в) потписивање разних билатералних споразума и докумената о сарадњи у вези са лицима која су нестала током оружаних сукоба, као што је поменуто у ставу 95. извештаја;

(г) формирање Заштитника грађана Републике Србије (Омбудсмана) Законом 79/2005 и 54/2007 и његово успостављање као националног механизма за превенцију тортуре.

7. Комитет констатује да се на основу члана 16. Устава потврђени међународни уговори непосредно примењују и морају бити у складу са Уставом. У том смислу, Комитет узима у обзир изјаву делегације да је усаглашеност Конвенције са Уставом утврђена пре њене ратификације.

8. Такође, Комитет са задовољством констатује да Држава чланица има отворени позив за све носиоце мандата специјалних процедура Савета за људска права да посете земљу. С тим у вези, Комитет поздравља посету Радне групе за присилне нестанке Србији у јуну 2014. године, те подстиче Државу чланицу да настави сарадњу са тим механизмом под његовим мандатом.

В. Главне области забринутости и препоруке

9. У време усвајања ових закључних запажања, Комитет сматра да законодавство из области спречавања и кажњавања присилних нестанака које је било на снази у Држави чланици није било у потпуности у складу са прихваћеним обавезама држава које су ратификовале Конвенцију. Комитет охрабрује Државу чланицу да спроведе његове препоруке, које су припремљене у конструктивном и корисном духу, како би се осигурала потпуна усклађеност постојећег правног оквира и начина његове примене од стране државних органа са правима и обавезама из Конвенције.

Дефиниција и инкриминисање присилног нестанка (чл. 1.–7.)

Кривично дело присилног нестанка

10. Комитет поздравља изјаву делегације да се измене и допуне Кривичног законика припремају са циљем увођења кривичног дела присилног нестанка. Такође, констатује став Државе чланице да, у овом моменту, дела описана у члану 2. Конвенције могу имати правне карактеристике кривичних дела из Кривичног законика. У том смислу, Комитет сматра да би само инкриминисање присилног нестанка као посебног кривичног дела омогућило Држави чланици да се усклади са обавезом из члана 4, која је уско повезана са другим уговорним обавезама које се односе на законодавство, као што су оне у члановима 6, 7. и 8. (чл. 2, 4, 6, 7. и 8.).

11. Комитет препоручује Држави чланици да усвоји неопходне мере како би се убрзао процес инкриминисања присилног нестанка као посебног кривичног дела у складу са дефиницијом из члана 2. Конвенције, као и да обезбеди да дело буде санкционисано одговарајућим казнама које су у складу са његовом тежином и да систем одговорности надређеног који је у складу са чланом 6. став 1. б) Конвенције буде применљив на ово дело.

12. У светлу члана 8. Конвенције, Комитет препоручује да у случају примене застарелости на присилни нестанак, Држава чланица мора осигурати њену дуготрајност и пропорционалност сходно великој тежини дела, као и њено започињање од тренутка када је дело престало, узимајући у обзир континуирану природу присилног нестанка.

Кривична одговорност и правосудна сарадња у односу на присилни нестанак (чл. 8.–15.)

Истрага почињених присилних нестанака у контексту протеклих оружаних сукоба

13. Комитет са забринутошћу констатује да у Држави чланици још нико није позван на одговорност за прикривање стотина тела пронађених у масовним гробницама у Батајници, Петровом Селу, језеру Перућац и Рудници (чл. 12. и 24.).

14. Комитет препоручује да би Држава чланица без одлагања требало да осигура темељну и непристрасну истрагу свих случајева присилног нестанка које су евентуално починила овлашћена лица Државне чланице или особе или групе лица која су дејствовала са њиховим овлашћењем, подршком или сагласношћу у контексту ранијих оружаних сукоба, као и да пружи гаранције за пун приступ релевантним архивима и да казни оне који су одговорни, укључујући команданте и надређене цивиле, у складу са тежином њихових дела. Држава чланица треба, такође, да гарантује да ће обезбедити довољане персоналне, техничке и финансијске ресурсе за Тужилаштво за ратне злочине и за друге надлежне органе како би могли брзо и ефикасно да обављају своје задатке.

Спречавање деловања која ометају напредак истраге

15. Комитет констатује да полицајци и државни службеници који су осумњичени за кривично дело могу бити привремено суспендовани. Такође, је констатована информација делегације да надређени или шеф јединице која спроводи истрагу може да суспендује, или искључи одређене чланове истраге, или тражи другу организациону јединицу за обављање одређених активности. Међутим, Комитет изражава забринутост да суспензија било ког државног овлашћеног лица, цивилног или војног лица, који је осумњичен за кривично дело, није увек загарантована у кривичним истрагама (чл. 12.).

16. У циљу јачања постојећег законског оквира и осигуравања адекватне примене члана 12. став 4. Конвенције, Комитет препоручује да Држава чланица усвоји експлицитне законске одредбе које изричито успостављају: (а) суспензију, за време трајања истраге, било којих државних овлашћених лица, цивилних или војних лица који су осумњичени за кривично дело присилног нестанка; (б) механизам који обезбеђује да припадници полицијских или безбедоносних снага који су осумњичени за извршење дела присилног нестанка, без обзира да ли су цивилна или војна лица, не буду укључени у истрагу.

Заштита лица која учествују у истрази

17. Комитет је забринут због наводних претњи жртвама ратних злочина од стране овлашћених лица који су одговорни за њихову заштиту. Међутим, Комитет поздравља посвећеност Државе чланице да побољша тренутне недостатке система заштите сведока у случајевима ратних злочина, укључујући и чињеницу да је цивилна контрола предвиђена у односу на наводе која се односе на чланове Јединице за заштиту сведока (чл. 12.).

18. Комитет препоручује да Држава чланица усвоји неопходне мере ради обезбеђивања благовремених, темељних и непристрасних истрага свих наводних претњи и застрашивања сведока у судским поступцима везаних за ратне злочине и присилне нестанке које су починила овлашћена лица одговорна за њихову заштиту, чак и ако није било формалних жалби; наводни починиоци морају бити гоњени и, уколико буду проглашени кривим, кажњени одговарајућим казнама. Комитет такође препоручује да, у светлу предстојећих

мера које треба предузети за побољшање система заштите сведока у случајевима ратних злочина, Држава чланица треба да осигура јачање независности Јединица за заштиту сведока (ЈЗС) како би се пружила гаранција највишег могућег стандарда заштите.

Мере за спречавање присилних нестанака (чл. 16.-23.)

Забрана протеривања

19. Упркос томе што поздравља информације које је Држава чланица поднела да жалба одлаже извршење налога екстрадиције (ЦЕД/Ц/СРБ/К/1/Адд.1, ст. 34.), Комитет констатује да нема појашњења у вези са одлукама о протеривању азиланата чији су захтеви за азил одбијени. Комитет такође примећује да нема информација о томе да ли жалбени поступак у вези са одбијеним захтевима за азил обезбеђује суштинско разматрање чињеница. Поред тога, Комитет примећује да домаћи закон не предвиђа одређену правну забрану протеривања где постоји основана сумња да ће то лице бити у опасности од присилног нестанка (чл. 16.).

20. Држава чланица би требало да осигура да жалбени поступак који се односи на одбијене захтеве за азил има аутоматско суспензивно дејство и обезбеђује суштинско разматрања захтева. Држава чланица треба да размотри и експлицитно укључивање у домаће законодавство забране протеривања, повратка, предаје, или изручења када постоје оправдани разлози да ће нека особа бити у опасности од присилног нестанка.

Обука о Конвенцији

21. Комитет констатује информације које се тичу обуке која је пружена различитим државним органима о питањима која су у вези са Конвенцијом. Ипак, Комитет са забринутошћу констатује да не постоји посебна и редовна обука о Конвенцији (чл. 23.).

22. Комитет препоручује да би Држава чланица требало да осигура да сва овлашћена лица, без обзира да ли су цивилна или војна лица, медицинско особље, јавни службеници или друга лица која су евентуално учествовала у притварању или поступању према било ком лицу лишеном слободе, укључујући судије, тужиоце и друге званичнике који су одговорни за спровођење правде, добију одговарајућу и редовну обуку о одредбама Конвенције, у складу са чланом 23. Конвенције.

Мере за пружање репарације и заштите деце од присилног нестанка (чл. 24. and 25.)

Дефиниција жртве

23. Узимајући у обзир информације које је поднела Држава чланица према којима „изгледа да је појам оштећеног према Законику о кривичном поступку и Закону о облигационим односима ужи од појма жртве из члана 24. Конвенције, због чега постојећи законски оквир може оставити одређене особе без заштите“, Комитет поздравља изјаву делегације да је неопходно изменити постојећи закон у том погледу (чл. 24.).

24. У циљу да се свакој особи која је претрпела штету као директан резултат присилног нестанка обезбеде права наведена у Конвенцији, посебно права на истину и репарацију садржаних у члану 24. ст. 2, 4. и 5, Држава чланица треба да размотри увођење неопходних измена закона ради утврђивања дефиниције жртве која је у складу са дефиницијом из члана 24. став 1. Конвенције.

Право на репарацију и благовремену, правичну и адекватну надокнаду

25. Упркос што узима у обзир информације које је делегација поднела о мерама предузетим да би се осигурала надокнада за родбину људи несталих током протеклих оружаних сукоба, укључујући и психолошку подршку која је обезбеђена за више од 750 породица заједно са МКЦК, Комитет изражава забринутост због информације о постављеном високом прагу за доказивање штете жртава у парничном поступку и другим прелрекама које би могле ометати њихов ефикасан приступ репарацији и благовременој и адекватној надокнади. У том смислу, Комитет са забринутошћу констатује да административни систем компензације успостављен за жртве протеклих оружаних сукоба није доступан жртвама присилног нестанка све док нестало лице није проглашено мртвим. Комитет је такође забринут да правни систем Државе чланице не пружа право за добијање одговарајуће надокнаде која укључује све мере за надокнаду предвиђене чланом 24. став 5. Конвенције (чл. 24.).

26. Држава чланица треба да гарантује право на накнаду штете и благовремену, правичну и адекватну надокнаду свим лицима која су претрпела штету као директан резултат присилног нестанка, без обзира на то када је дело почињено и чак и ако није покренут кривични поступак против потенцијалних починиоца, или ако они нису идентификовани. У том смислу, Комитет препоручује да Држава чланица усвоји неопходне законодавне, или друге мере како би се:

(а) успоставио свеобухватан, родно осетљив систем репарације који је у потпуности у складу са чланом 24. ст. 4. и 5. Конвенције;

(б) осигурало да сва лица, која су претрпела непосредну штету као резултат присилног нестанка евентуално почињеног у прошлости од стране овлашћених представника државе, или лица, или групе лица која су дејствовала са њиховим овлашћењем, подршком, или сагласношћу, остваре право на добијање репарације, укључујући медицинску и психолошку рехабилитацију, у складу са условима из члана 24. став 4. и 5. Конвенције. У том смислу, а имајући у виду да је нацрт Закона о правима бораца, ратних војних инвалида, цивилних жртава рата и чланова њихових породица у фази израде, Комитет апелује на Државу чланицу да искористи прилику да обезбеди свим жртвама евентуалних присилних нестанака у прошлости пуну одштету, укључујући реституцију, рехабилитацију и гаранције непонављања, без дискриминације и без потребе проглашења нестале особе умрлом;

(в) обезбедила гаранција права на истину у вези са присилним нестанима који су евентуално почињени у прошлости.

Тражење несталих лица из косовског сукоба¹

27. Констатујући са задовољством заједничке напоре спроведене у оквиру Радне групе за нестала лица, Комитет изражава забринутост да се више од 1.650 особа из косовског сукоба и даље воде као нестала, од којих су многи можда били жртве присилног нестанка (чл. 24.).

¹ Позивање на Косово треба схватити у потпуности у складу са Резолуцијом СБ УН 1244 (1999) и без прејудуцирања статуса Косова.

28. У светлу члана 24. став 3. Конвенције, Комитет препоручује Држави чланици да настави и појача своје напоре у оквиру Радне групе за нестала лица са циљем да се постигне даљи напредак у потрази за несталим особама и, у случају смрти, идентификују њихови остатаци.

Правна ситуација несталих и њихових сродника

29. Комитет са забринутошћу констатује да национални правни оквир Државе чланице неадекватно решава правну ситуацију несталих лица чија судбина није разјашњена, као и њихових рођака, у областима као што су социјална заштита, финансијска питања, породично право и имовинска права (чл. 24.).

30. Комитет препоручује да Држава чланица усвоји неопходне законске мере у циљу успостављања процедуре за добијање изјаве о одсуству као резултата присилног нестанка, да би се адекватно одговорило на правну ситуацију несталих и њихових рођака у области као што су социјална заштита, финансијска питања, породично право и имовинска права.

Законодавство у погледу нелегалног уклањања деце

31. Иако узима у обзир одредбе кривичног законика које се односе на отмице, промену породичног статуса, трговину и фалсификовање докумената који су наведене у одговорима на додатну листу питања (ЦЕД/Ц/СРБ/К/1/Адд.1, ставови 63-4), Комитет изражава забринутост што не постоје одредбе које конкретно кажњавају радње које се односе на нелегално уклањање деце из члана 25. став 1. Конвенције (чл. 25.).

32. Комитет препоручује Држави чланици да усвоји неопходне законске мере како би радње из члана 25. став 1. Конвенције биле инкриминисане и да пропише казне у складу са тежином тих дела.

Г. Дистрибуција и контрола

33. Комитет жели да подсети на обавезе преузете од стране држава приликом ратификације Конвенције и, с тим у вези, апелује на Државу чланицу да осигура да све мере које усвоји, без обзира на њихову природу, или орган из којег потичу, буду у потпуном складу са обавезама које је преузела приликом ратификације Конвенције и других релевантних међународних инструмената. Комитет посебно апелује на Државу чланицу да обезбеди ефикасну истрагу свих присилних нестанака и пуно уживање права жртава како је предвиђено Конвенцијом.

34. Комитет такође жели да нагласи посебно окупан ефекат присилних нестанака на људска права жена и деце. Жене које су изложене присилном нестанку посебно су осетљиве на сексуалне и друге облике родно заснованог насиља. Жене, рођаци нестале особе могу трпети озбиљне социјалне и економске последице и бити подвргнуте насиљу, прогону и одмазди због њихових напора да лоцирају своје најмилије. Деца која су жртве присилног нестанка, било због тога што су сами били изложени нестанку, или зато што трпе последице нестанка својих рођака, посебно су осетљива на бројна кршења људских права, укључујући замену идентитета. У том контексту, Комитет ставља посебан нагласак на потребу да Држава чланица осигура да се родне перспективе и осетљиви приступи деци користе у спровођењу права и обавеза из Конвенције.

35. Држава чланица се подстиче да широко дистрибуира Конвенцију, свој извештај поднет у складу са чланом 29. став 1. Конвенције, писане одговоре на додатну листу питања Комитета и ова закључна запажања, у циљу подизања свести судске, законодавне и управне власти, организација цивилног друштва које делују у Држави чланици, као и шире јавности. Комитет такође подстиче Државу чланицу да промовише учешће цивилног друштва, посебно организација рођака жртава, у поступцима који се предузимају у складу са овим закључним запажањима.

36. У складу са пословником Комитета Држава чланица би требало најкасније до 13. фебруара 2016. године да обезбеди релевантне информације о примени препорука Комитета које су садржане у ставовима 11, 14, и 28.

37. У складу са чланом 29. став 4. Конвенције, Комитет тражи од Државе чланице да најкасније до 13. фебруара 2021. године достави специфичне и ажуриране информације о примени свих препорука и било које друге нове информације о испуњењу обавеза које су предвиђене Конвенцијом, у извештају који државе чланице Конвенције достављају Комитету сходно члану 29. (ЦЕД/Ц/2), а који треба да има форму и садржину предвиђену ставом 39. смерница. Комитет охрабрује Државу чланицу да промовише и омогући учешће цивилног друштва, посебно организација рођака жртава, у припреми ових информација.
